

відродження шкільної культури. На рівні коледжу професійна підготовка спеціалістів не є метою. Тому важливо продемонструвати, як знання з різних дисциплін можуть стати потрібними й набути більш широкого значення для втілення інтелектуальних і культурних планів, які виходять за їхні межі й роблять зрозумілою їхню необхідність для формування особистості в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вульфсон Б.Л., Малькова З.А. Среднее образование в современном мире. – Москва, 1987. – 420 с.
2. Джурицкий А.Н. История зарубежной педагогики. – Москва: Форум-ИнфраМ, 1998. – 398 с.
3. Lesourne J. Education et société. Les défis de l’an 2000. – Paris: La découverte, 1988. – 128 с.
4. Bouchez A. Livre blanc des collèges. – Paris: MEN, 1994. – 88 с.
5. Conseil national des programmes. Idées directrices pour les programmes des collèges. – Paris: MEN, 1994. – 54 с.
6. Fauroux R. Pour l’école. – Paris: Calmann-Lévy/La documentation française, 1996. – 96 с.
7. Inspection générale de l’Education nationale. Le collège: sept ans d’observations et d’analyses. – Paris: CNDP/Hachette éducation, 1997. – 124 с.
8. Dubet F., Bergougnieux A., Duru-Bella M., Gauthier R.-F. Le Collège de l’an 2000. – Paris: La Documentation française, 1999. – 72 с.
9. Conseil national des programmes. Qu’apprend-on au collège ? – Paris: XO Editions, 2002. – 185 с.

УДК 371.147:[811.161.2]

Симоненко Т.В.

ФУНКЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

У статті розглядається актуальна проблема лінгводидактики вищої школи – визначення критеріїв і функцій спілкування як головного супроводу професійної діяльності вчителя-словесника.

Ключові слова: спілкування, педагогічне спілкування, професійна мовнокомунікативна компетенція вчителя-словесника.

В статті розглядається актуальна проблема лінгводидактики вищої школи – определение критериев и функций общения как главного сопровождения профессиональной деятельности учителя-словесника.

Ключевые слова: общение, педагогическое общение, профессиональная языковая компетенция учителя-словесника.

The article deals to the actual problem of modern lingvodidactics of high education – to the determines a basic criterions and functions of communication as an accompany of the professional pedagogic activities of the language teachers.

Key words: communication, pedagogic communication, professional speech communication competence.

Розуміння лінгвопсихологічних основ природи й сутності педагогічного спілкування визначає основні позиції побудови лінгводидактичної

моделі розвитку професійних умінь майбутнього вчителя-словесника, його фахової компетенції, комунікативної вправності. Комунікативний акт особистості структурується на основних позиціях, що враховують код мовленнєвої діяльності, контекст, саме повідомлення, контакт між основними учасниками процесу спілкування – адресантом/адресатом. Комунікативне завдання, що є однією із функціональних одиниць комунікативного акту, може бути реалізованим у ситуації дидактичної взаємодії через педагогічні завдання, достатній рівень педагогічного спілкування адресанта/адресата.

Мета статті – визначити функції педагогічного спілкування в умовах формування мовної компетенції вчителя-словесника.

Аналіз наукових джерел дозволяє констатувати неоднозначність тлумачень, що визначають природу спілкування. Так, Б.Ф. Ломов розуміє спілкування як взаємодію адресанта/адресата. І.О. Зимня вказує на спілкування як на форму взаємодії між учасниками комунікативних актів. Орієнтуємося на обґрунтування природи спілкування, запропоноване О.О. Леонтьєвим, який уважає спілкування діяльністю. Учений виокремлює такі характеристики спілкування як діяльності: а) інтенціональність (наявність конкретної мети та специфічних мотивів); б) результативність (міра збігу досягнутого результату з означеною метою); в) нормативність (необхідність соціально-психологічного контролю за перебігом і результатом акту спілкування) [5, 27].

У сучасному мовному просторі спілкування вже є не тільки формою людської взаємодії. Зазначимо, що це функціональна категорія. Саме функціональним та професійно значущим є спілкування в педагогічній діяльності. “Воно є, – зазначає В.О. Кан-Калик, – інструментом впливу, і звичайні умови та функції спілкування мають саме у цій сфері додаткове навантаження, оскільки з аспектів загальнолюдських вони переростають у компоненти професійно-творчі. Таким чином, сам процес спілкування вчителя/учнів є важливою професійною категорією педагогічної діяльності” [3, 10]. Крім того, посилаючись на В.Ф. Жовтоброух, укажемо, що “серед проблем функціонального спілкування одна з найскладніших і найтонших – спілкування вчителя з учнем. У цій багатоаспектній діяльності неабияка роль належить мові, адже саме в ній виявляються такі важливі якості вчителя, як педагогічний такт, вимогливість, щирість у стосунках з дітьми, здатність творчо мислити” [2, 117].

У статті послуговуємося обґрунтуванням поняття “спілкування”, що визначається в лінгвопсихології мовленнєвої діяльності як “складний, багатоплановий процес установалення та розвитку контактів між людьми, що породжується потребами у спільній діяльності та включає обмін інформацією, напрацювання єдиної стратегії взаємодії, сприйняття та розуміння іншої людини” [7, 244].

Мета комунікативної діяльності в ситуації дидактичної комунікації між адресантом/адресатом – це прагнення до зміни та власне зміна поведінки

адресанта (учня, студента). Йдеться насамперед про зміну (у напрямі розвитку та динаміки) мовної картини світу, наповнення її новими ілюстраціями, прийняття і трансформацію до внутрішніх кодів тієї інформаційної бази, яку пропонує адресант.

Основним засобом у процесі комунікативної діяльності є мовлення адресанта/адресата (вербальне – невербальне). У мовленні постає результат інформаційної передачі повідомлення, через мовлення адресата адресант може з'ясувати ступінь навченості, характер засвоєння і рівень нормативності відображення мовних кодів.

Об'єктом комунікативної діяльності є текст. Мовлення транслюється, тобто породжується та передається за допомогою висловлювання, на яке в адресата виникає зворотна реакція, що виявляється у вербальному мовленні через текст.

Результатом комунікативної діяльності є прийняття адресатом тих настанов, що пропонує адресант: сприйняття інформації, її переробка, запам'ятовування, уміння відтворити через повідомлення.

Інтерація основних учасників комунікативних актів дидактичного дискурсу здійснюється в ситуації *педагогічного спілкування*, результатом якого є прийняття тих настанов, що пропонує вчитель. Узагалі обрання необхідного типу настанови адресанта під час мовленнєвого спілкування є одним із важливих факторів ефективності педагогічного спілкування в цілому. Дослідники виділяють два основних типи настанов, що діють у сфері адресант/адресат повідомлення у ситуації дидактичної комунікації: а) позитивна настанова (адресант сприяє комунікації за допомогою як вербальних (підтримка словом, запитанням тощо), так і невербальних (посмішка, доброзичливий погляд) засобів, часто намагається редагувати мовлення адресата та виправляти його, що має достатньо високий навчальний ефект); б) негативна настанова (адресант приділяє адресату мало уваги та часу у процесі спілкування, не помічає прогресивних тенденцій у засвоєнні матеріалу, не заохочує адресата, не працює з ним належно).

Досліджуючи систему взаємодії адресанта/адресата в ситуації дидактичної комунікації, указуємо на важливість питання про сутність та функції власне педагогічного спілкування як функціональної одиниці лінгвістики спілкування, оскільки саме воно є показником професійної компетенції студентів-філологів, зокрема комунікативної мовної та прагматичної компетенції.

“Педагогічне спілкування, – зазначають А.І. Кузьмінський та В.Л. Омеляненко, – є системою органічної соціально-психологічної дії вчителя-вихователя і вихованця у всіх сферах діяльності, що має певні педагогічні функції, спрямоване на створення оптимальних соціально-психологічних умов активної результативної життєдіяльності особистості” [4, 293]. Автори вказують, що педагогічному спілкуванню властиві такі функції, як організація діяльності, обмін ролями, обмін інформацією, співпереживання, самоствердження тощо.

Розглядаючи питання про функції педагогічного спілкування, вважаємо за потрібне вказати на одну з важливих функцій, що забезпечує ефективність процесу навчання та взаємодії вчителя/учнів – функцію фасилітації (з англ. *facilitate* – “полегшувати”).

У лінгвістиці спілкування вперше на таку функцію вказав К. Роджерс і тлумачив її як “функцію полегшення спілкування сфери адресант – адресат”. Дійсно, основними вимогами до спеціалістів, які працюють у сфері “Людина – Людина” (Є.О. Климов), є наявність власного досвіду та прийняття особистісно спрямованого способу життя як у внутрішньому плані, так і в міжособистісних відносинах, зокрема професійних. Усе це впливає на розвиток основних якостей адресанта (вчителя): а) конгруентності (уміння поєднувати в собі образ учителя-професіонала та власне особистість, яка забезпечує динаміку іншої особистості); б) емпатії (здатності відчувати почуття іншої людини, співпереживати, не бути байдужим). Узагалі К. Роджерс надає важливого значення функції фасилітації, а самого вчителя називає фасилітатором спілкування. На його думку, це означає, що вчитель повинен допомогти оволодіти матеріалом, допомогти вчитися, виразити себе як особистість, зацікавити, підтримати, самоактуалізуватися на сприйняття інформації. Особливість педагогічного спілкування виявляється насамперед у його спрямованості.

Фактори, що не сприяють ефективності педагогічного спілкування в умовах формування мовної компетенції вчителя-словесника:

І. Невідповідність мовних арсеналів адресанта та адресата (неадекватність сприйняття інформації)

Мовний арсенал адресата (учня) з моменту навчання перебуває у постійному русі, динаміці, тобто формується і розвивається. Однак не можна вказувати на те, що за час навчання мовна картина світу адресата може порівнюватися за кількістю мовних абстракцій, ілюстрацій, узагальнень тощо до мовної картини світу вчителя, отже, рівень мовного арсеналу адресанта/адресата в ситуації педагогічного спілкування (основна школа, ВНЗ) не є однаковим. Саме такий стан постійно створює дисбаланс у ситуації педагогічного спілкування, провокує “ефект смислових ножиць”. На цьому наголошує О.І. Машбиц, указуючи: “Погіршення та втрата взаєморозуміння між партнерами призводить до виникнення ситуації “смислових ножиць”, коли партнери неправильно інтерпретують ту інформацію, що пропонується для сприйняття” [6, 44 – 45]. (Термін “ефект смислових ножиць” уведений у лінгвістику Т.М. Дридзе, яка зазначає, що “ефект смислових ножиць” може бути описаний як виникнення “семіотичного вакууму”, що викликаний невідповідністю смислових “фокусів” мовлення під час спілкування” [1, 181]).

“Ефект смислових ножиць”, на думку Т.М. Дридзе, в основному виникає за таких ситуацій: а) невідповідність використовуваних у текстах мовних засобів “мовним ресурсам”, що є в розпорядженні адресата (недоступні правильному

розумінню адресата слова та вислови; невідомі їй тому позбавлені необхідних асоціацій власні назви; неінформативні газетні заголовки тощо); б) невідповідність змістово-сислової структури тексту його втіленням у мовленні (суть такої невідповідності в тому, що для реципієнта, який сприймає текст, зовсім не байдужий порядок виявлення та сама наявність певних інформаційних блоків у текстах); в) третю ситуацію характеризують особливості типу семіотичної організації індивідуальної свідомості реципієнтів, що перешкоджають адекватному тлумаченню тексту (у цьому випадку “ефект смислових ножиць” може бути подоланий через навчання) [1, 181–188].

Основними причинами появи “ефекту смислових ножиць” є: прогалини у знаннях учнів (незнання термінів, незрозуміння внаслідок цього пояснень та аргументацій учителя); розходження між реальними вимогами учителя та тими уявленнями про ці вимоги, які створюються в учня, особливо часто непорозуміння трапляються тоді, коли вчитель доводить свої вимоги в дуже узагальненій, неконкретній формі.

Крім “ефекту смислових ножиць” між адресантом/адресатом може виникнути й ситуація “сислового бар’єра” під час педагогічного діалогу. Такі ситуації можуть бути зумовлені недотриманням соціальної дистанції між адресантом (учителем) – адресатом (учнем): фамільярність у спілкуванні; зверхність; відчуженість тощо, а також через порушення самим учителем загальних законів педагогічного спілкування: законів і принципів педагогічного такту.

II. Нерозвинені вміння адресанта здійснювати процес обміну інформацією за допомогою методу проблемного навчання

Педагогічна комунікація під час навчання здійснюється переважно за схемою: адресант – повідомлення – адресат – відтворення + результат (відсутність самостійної інтелектуальної активності). У результаті такої взаємодії в адресата формуються негативні тенденції до мовленнєвої діяльності на зразок: неусвідомленість тієї інформації, що підлягає відтворенню; комунікативна пасивність; відсутність навичок самостійно знаходити рішення; небажання ретранслювати інформацію, робити узагальнення та висновки; невіміння аналізувати мовні явища та факти, здійснювати компаративне зіставлення.

Основне завдання під час комунікативної взаємодії адресанта/адресата – навчити розв’язувати комунікативні завдання. (Комунікативне завдання виникає у випадках, коли мовець активно орієнтує власне висловлювання на конкретного слухача та ставить перед собою деяку комунікативну мету: проінформувати, повідомити, пояснити, переконати, заспокоїти, з’ясувати та ін.). Узагалі сутність проблемного навчання полягає в тому, що мислення не зводиться лише до функціонування готових знань. Це процес продуктивний, що творить нові знання, проблемне навчання ефективно впливає на активне ставлення адресата (учня) до навчання, формує творчий потенціал у вирішенні навчальних завдань, пізнавальний інтерес як мотив учіння, стимулює

загальний інтелектуальний розвиток тих, хто навчається.

Отже, професійна мовнокомунікативна компетенція передбачає наявність таких умінь у студентів філологічних факультетів, які пов’язані з вирішенням проблем організації педагогічного спілкування: навчитися організовувати процес навчання так, щоб учні постійно знаходилися в інтеракції з учителем, у роботі, навчанні, осмислювали комунікацію.

Отже, оптимізація взаємодії позицій адресант/адресат забезпечує реалізацію контактостановлювальної функції педагогічного спілкування як супроводу професійної діяльності майбутнього вчителя-словесника, що вказує на високу мовнокомунікативну компетенцію фахівця з мови – сформовані навички дидактичного дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дридзе Т.М. Интерпретационные характеристики и классификация текстов // Смысловое восприятие речевого сообщения. – М., 1976. – С. 34–45.
2. Жовтобрюх В.Ф., Муромцева О.Г. Культура мови вчителя: Курс лекцій / За ред. О.Г. Муромцевої. – Х.: Гриф, 1998. – 208 с.
3. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1987. – 190 с.
4. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: Підручник. – К.: Знання-Прес, 2003. – 418 с.
5. Леонтьев А.А. Язык и речевая деятельность в общей и педагогической психологии: Избр. псих. труды. – М.: Московский психосоциальный институт; Воронеж: НПО “МОДЭК”, 2001. – 448 с.
6. Машбиц Е.И., Андриевская В.В., Комиссарова Е.Ю. Диалог в обучающей системе. – К.: Вища школа, 1989. – 184 с.
7. Психология: Словарь / Под ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – 2-е изд. – М., 1990.

УДК 371.31:004

Синекон О.С.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ ЗА ІНТЕРАКТИВНОЮ МЕТОДИКОЮ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП’ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НЕМОВНИХ ВІЗ

У статті визначаються особливості навчання англійського писемного мовлення за інтерактивною методикою з використанням комп’ютерних технологій. Дається теоретичне обґрунтування організації експериментального навчання.

В статье излагаются особенности обучения английской письменной речи по интерактивной методике с использованием компьютерных технологий. Дается теоретическое обоснование организации экспериментального обучения.

The particularities of English writing interactive learning with computer support are defined in this paper. The theoretical principles of experiment learning organization are also developed in the article.